

تخریب بناهای تاریخی در دوره پهلوی اول

۹ خرداد ۱۳۹۴ ساعت ۲۰:۴۸

باستان‌گرایی، خوار شمردن میراث مذهبی و فرهنگی، احساس حقارت نسبت به ظواهر تمدن غربی، تغییر نوع پوشاک زنان و مردان و تخریب بناهای تاریخی، بخش‌هایی از تصویر مدرنیسم مورد نظر رضاشاه بود، چنانکه این تجدد تقلیدی، بیشتر بر احساسات متکی بود نه بر عقلانیت.

تاریخ معاصر ایران را می‌توان تاریخ چالش هویت ملی دانست. زیرا از دوران قاجار به ویژه از دوران پهلوی هویت ملی ایرانیان تحت تأثیر ورود اندیشه‌های جدید غربی و رشد ملی‌گرایی، با چالش‌ها و بحران‌های مهمی روبه‌رو شد؛ چنانکه کیوان پهلوان می‌نویسد بنا بر نظر متخصصان تاریخ ایرانی، نخستین برخوردهای منظم اما محدود میان ایران و غرب به عصر صفویان می‌رسد. اما تا نیمه قرن نوزدهم هیچ برنامه خاصی در مدرنیته کردن کشور در زمینه‌های مختلف اقتباس و یا تقلید از آداب، اندیشه‌های سیاسی و اقتصادی و نیز تفکر فلسفی غرب در ایران وجود ندارد و با پایان گرفتن جنگ‌های ایران و روسیه و سپس با رسیدن دوره سلطنت ناصرالدین شاه و سرانجام با تحقق انقلاب مشروطه در سال ۱۲۸۵ (۱۹۰۶) است که این برخورد و ورود اندیشه‌ها و رسوم غربی ابعاد تازه‌ای می‌یابد که پیشتر نیز از آن سخن به میان آمده است.

مدرن‌سازان حکومتی در دوره رضاشاه، در عین به کار بردن اندیشه‌ها و تفکر غربی در تمامی عرصه‌های اجتماعی سعی در از بین بردن آثار حکومتی که از سوی آن‌ها منقرض شده است، داشتند. رضاشاه نیز از این قاعده مستثنی نبود و به بهانه‌ی مدرن‌سازی سعی در از بین بردن آثار حکومت قاجار داشت. زیرا حکومت آن را تهدیدی برای خود می‌دانست.

اطراف شهر تهران در دوران قاجاریه با خندقی به عمق تقریباً شش متر و عرض بیست متر محصور بود و دروازه‌هایی ساخته بودند که از آثار هنری، معماری و کاشی‌کاری‌های بسیار زیبای اوایل قاجار بود. این دروازه‌ها یعنی دروازه دولت، دروازه یوسف آباد (محل چهارراه کالج فعلی)، دروازه باغشاه، دروازه قزوین، دروازه گمرک، دروازه غار، دروازه حضرت عبدالعظیم، دروازه دولاب، دروازه خراسان، دروازه شمیران و شاید یکی دو دروازه دیگر. در اطراف میدان توپخانه هم دروازه‌های زیبایی ساخته بودند که از لحاظ تاریخی و معماری و کاشی‌کاری نظیر دروازه‌های شهر بود ولی نه به آن وسعت. زیرا مأموران دولتی می‌توانستند در این دروازه‌ها به سر برند و در آن کشیک دهند.

شهرداری تهران از چند سال قبل به عنوان اینکه خیابان‌ها را می‌خواهد توسعه دهد و بر زیبایی شهر! بیفزاید، تمامی این دروازه

ها را که اکنون می توانست به عنوان آثار باستانی تلقی شود، خراب کرد. البته خرابی برخی از دروازه ها اصلاً تأثیری بر وسعت خیابان نداشت. اما کریم آقا بوذرجمهری شهردار وقت بی محابا آن ها را خراب کرد و به بهانه مدرن سازی شهر، بسیاری دیگر از آثار و ابنیه دوره قاجاریه را از بین برد.

ملکه مادر در مورد تخریب آثار دوره ی قاجار چنین می گوید: تنها عمارات معمور و زیبا و دیدنی متعلق به قاجار و رجال بود. میدان ارک قرق بود و هیچ کس را راه نمی دادند. از جلوی دهانه ی بازار ارک شاهی شروع می شد که تمام میدان ارک و ساختمان های اطراف آن را در بر می گرفت و آن قدر می آمد بالا که به میدان بهارستان و عمارت کامران میرزا می رسید.

رضا بعد از آنکه شاه شد همه این کاخ ها را خراب کرد و جای آن ها کاخ دادگستری و اداره ی مالیه (وزارت دارایی) و عمارات جدید ساخت.

در شمال میدان بهارستان هم چند مجموعه کاخ بود که فتحعلی شاه قاجار ساخته بود. اصلاً اینکه می گویند بهارستان، بهارستان! به خاطر همین کوشک فتحعلی شاه بود. یعنی اینجا یک باغ خیلی بزرگ بود که یک سر آن همین میدان بهارستان فعلی تهران بود و سر دیگر آن به دروازه شمیران و خندق شمال تهران می رسید. رضا اینجا را هم داد خراب کردند. من گاهی اوقات با رضا دعوا می کردم که این ساختمان های نفیس را خراب نکند. اما رضا می گفت: هر چه که مردم را به یاد دودمان قاجاریه بیندازد باید خراب شود تا جلوی چشم مردم نباشد.

در دوران ناصرالدین شاه، ظل السلطان نیز همین کار را با ابنیه تاریخی دوران صفویه کرد و بسیاری را از بین برد و اگر حاج آقا نورالله اصفهانی جلوگیری نکرده بود یکی دو بنای تاریخی فعلی صفویه هم در اصفهان باقی نمانده بود.

منابع:

۱- مکی، حسین، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۴، تهران، مروارید، ۱۳۶۳.

۲- بهنام، جمشید، تمدن و تجدد، تهران، مرکز، ۱۳۸۲.

۳- تاج الملوک، خاطرات ملکه پهلوی، تهران، به آفرین، ۱۳۸۰.

۴- پهلوان، کیوان، رضاشاه از الشتر تا الاشت، تهران، آرون، ۱۳۸۳.

منبع: قدس آنلاين

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۰۵۳۰/اول-پهلوي-دوره-تاريخي-بناهاي-تخریب/>